

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף סט

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

נושא היום: טרחת המתעסק. אופנים שעסקא מותרת.

כאמור פסק ר"ג, הלכה כרבי יהודה שמספיק שכר מועט. **הלכה** כרבי יוסי ברבי יהודה, שכל רווח מוגדר לרווח ואינו מעלה שכר עמלו ומזונו. **הלכה** כרשב"ג שאין מעלים שכר על משא הבהמות. **דנה הגמ'** במעשה **השטר** שיצא על בניו של רב עיליש, בשטר היה כתוב **שרב עיליש קיבל עסקא ויתחלקו ברווחים אם יהיו, או בהפסדים. ביאר רבא**, שהרי לא מבואר שקיבל שכר טירחה עבור פעולתו, **ולפי המבואר בסוגיא** אם הלווה אינו מקבל שכר פעולה על עבודתו במחצית הפקדון, יש כאן איסור של ריבית, **בהכרח צורת ההתחייבות** בין הנותן למתעסק (רב עיליש) הייתה, **לצד** שקיבל על עצמו חצי מהרווחים הנותן יקבל אחריות על שני שלישי בהפסד, היינו שרק שלישי היה הלואה, ורב עיליש שקיבל מחצית מהרווחים שהם יותר מאחריותו שהיא שלישי, הרי זה שכו. **ולצד** שקיבל על עצמו חצי מההפסד, יקבל שני שלישי מהרווח, וההפסד בין חצי לשני שלישי, זה שכו. **אמר רב כהנא ששאל את רב זביד**, אולי סבר רב עיליש כדברי ר"ג שפסק הלכה כרבי יהודה שאין צריך לשלם דמי פועל אלא מספיק תשלום מועט. **וביאר רב זביד**, שה"נ לא פסק הלכה כרבי יהודה אלא ביאר שיטת רבי יהודה ורבי יוסי, הם באותה שיטה שלא צריך שכר פועל גמור, **והראיה** שפרט את כל התנאים ולא אמר הלכה כרבי יהודה ותו לא.

לדעת רב, מותר לתת לרועה עגל כדי שיטפל בו בצורה שקיבל עליו חצי רווח וחצי הפסד, כאשר שכר פעולתו זה כל הרווחים שיהיו כאשר יעלה על שלישי מערכו, **אמנם** יתכן שלא יעלה ערכו, אבל אם יעלה ערכו המתעסק יקבל וזה שכו. **לדעת שמואל**, צריך לתת לו שכר ממיש ולא רק אפשרות לקבל ערך עתידי. **אמנם** אף רב אמר שאת ראש העגל מקבל המתעסק בשכרו, **א**. רב אמר שמקבל את ראש העגל או את השכר שיעלה מעבר לשלוש ערכו. **ב**. רב אמר שמותר השליש ילך למתעסק כאשר מתעסק אף בבהמותיו ולא רק בבהמות של הנותן, **והיות** ולא טורח טירחה מרובה עבור הנותן אלא טורח אף בעבור עצמו, שכר עתידי מספק, מועיל שלא יהיה ריבית.

רבי אלעזר מהגורניא רכש בהמה ונתן למתעסק, ונתן בשכרו את ראש העגל, אמרה אשתו לו המתעסק אם אתה תקנה את העגל בודאי יתן לך אף חלק נוסף מהאליה. **שמע בעצת אשתו** רכש עגל והשתתף עם רבי אלעזר, **ובחלוקה** חלקו מחצית ולא קיבל לא את כל הראש ובודאי שלא מהאליה, **אמר לו ר"א**, כיון שעתה אנו שותפים אין כאן טרחה לצורך ההלואה וחולקים בשוה. ואם טרחת יותר, הרי זה כדון אריס שמשעבד עצמו לבעל הבית.

חיוב הטיפול בבהמות בעיסקא, לסוכוס, אתונות עד יח' חודש. **בכבשים** וכד', עד כד' חודש. **הנותן מעכב** את הרועה מלחלקו בתוך הזמן, וביארו כיון שבשנה השניה הטיפול קשה יותר, זכותו של הנותן לעכב מהרועה להתחלק בתוך הזמן. **בברייתא למדו**, אם מסר לו **בהמה דקה**, מתעסק בוולדות עד 30 יום. **ובבהמה גסה**, עד 60 יום. **ובאיור** כיון ששינה הלשות, זקוק לאמו ולרועה הרגיל עמו. **אם מוסיף** הרועה בגידול, מקבל את החצי ששייך לו, ובנוסף חצי מהחצי של הנותן. רב **מנשיא בר גזא**, נטל כדברי הברייתא חצי ובנוסף חצי מהחצי של הנותן, **אמר לו אבוי**, מי עשה את השומה כדי שנאמר מהחלוקה אמיתית. **ב**. ובמקום שנהגו לגדלם יותר, צריך הרועה להשאירם אצל.

שני כותים עשו עיסקא במעות, אחד חלק בלא חברו, **בא לר"פ**, ופסק לו כדברי ר"ג, שבחלוקת מעות אין הבדל אם חילק את המעות בידעתך או לא, החלוקה קיימת. **כאשר עשו עיסקא בין**, המפסיד בדין הצעות חלק את היין, ושבוא לפני ר"פ, אמר לו מי עשה שומה ליין לומר שיש חלוקה הוגנת. **אמר לר"פ** נראה שאתה נגדי. **בין** **ר"פ**, במעות אין הבדל בין רע לטוב, העיקר שהחלוקה הכמותית נכונה. אך ביין יש טוב ופחות טוב וצריך שומה אמיתית לדעת שהחלוקה אמת. מבארת הגמ', שבחלוקת מעות אין צריך שומה מדובר שכל המעות עניינם שווה, אך אם יש מטבעות שחלקם טובות וחלקם פחות, צריך שומה.

רב חמא השכיר מעותיו, ונכסיו התמוטטו כעונש הלוקח ריבית. **רב חמא סבר** שבדרך שכירות מותר כמו שמותר להשכיר כלים. **ומבארת הגמ'**, שכלי חוזר בעין, וניכר הפחת בכלי לכן מותר להשכירו. אולם מעות שאינם חוזרים בעין ואין בהם פחת, השוכר משלם למשכיר תוספת ריבית האסורה.

אמר רבא איסור ריבית הוא ממלווה ללווה, לכן מותר לאדם לתת מעות לחברו ע"מ שיתן הלואה לפלוני. **וקן מותר** לתת מעות לחברו כדי שידבר עם פלוני שיתן לו הלואה. היות וזה שכר אמירה ולא ריבית, **וכך היה מעשה** אצל אבא מר בריה דר"ב, שלקח שעוה מהסוחרים ואמר לאבוי שיתן להם הלואה, והשכר כאן הוא שכר אמירה ולא ריבית. **בהמות שראויות למלאכה**, ודבר שיש לו תנובה, אין צריך להוסיף למתעסק שכר פועל היות והרווחים הנוספים שיש לו הם במקום שכר הטירחה. **לגבי גידול הוולדות** הנוולדים בבהמות העיסקא, מקום שנהגו לחלקם מיד, מחלקים. ואם נהגו לגדלם, יגדלם. **אמר רבא ב"ג**, עגל עם אמו וסויה עם אמו, אין צריך להוסיף שכר פועל כיון שהסויה והעגל הלכיים בעקבות אמהם, ואוכלים מהם.

מותר לחובר שדה לעלות את הפרעון למחכיר, ואין כאן חשש ריבית. ומבואר בברייתא שמתור באופן שלוקח את הכסף **לצורך השקעה בשדה**, היינו אם דמי החכירה 10 לשנה, ומקבל הלואה 2 לצורך השקעה בשדה, ותמורת כך מעלה את דמי החכירה 12, ובנוסף אף יפרע את החוב של 2, אין כאן ריבית, **כיון** שזה לא בעבור המתנת המעות אלא עבור השבחת הקרקע. **אך בחנות ובספינה** אסור משום שאינו משביח את הנכס, אלא יש אף הוספה בעבור המתנת המעות וזה ריבית. **אך ביאר ר"ג** בשם רבה בר אבוב, אין בחנות ובספינה שמשביח את הנכס מותר, **כגון** לצירי ציורים לצורך נוי החנות, **ובספינה** ליצור לו אפשרויות דיג מרובות, מותר כיון ששכרה מתרבה יותר ו**הוספת** דמי החכירה לא מחמת המתנת המעות **אלא** כאמור מצד השבחת הנכס.

עיונים על הדף

מה ההבדל בין שכירות כסף לשכירות חפץ?

רב חמא השכיר מעותיו, ונכסיו התמוטטו כעונש הלוקח ריבית. רב חמא סבר שבדרך שכירות מותר כמו שמותר להשכיר כלים. ומבארת הגמ', שכלי חוזר בעין, וניכר הפחת בכלי לכן מותר להשכירו. אולם מעות שאינם חוזרים בעין ואין בהם פחת, השוכר משלם למשכיר תוספת ריבית האסורה.

צריך להשכיל מה סבר רב חמא, אמת שביארו בגמ' שסבר שדומה לשכירות כלים ולכן מותר, אך אם כך מה אסרה תורה באיסור ריבית. ברש"י (ד"ה מוגר) נראה שהחילוק אם עושה כך בלשון הלואה או עושה כך בלשון שכירות, ועדיין צ"ע טובא, מה משנה באיזה נוסח אומר, האם כסף בשכירות אין זו הלואה.

בתוס' (ד"ה אגור) ביארו שרב חמא קיבל על עצמו אחריות אונסין לכך חשב שמותר. כלומר בהלואה רגילה הלואה מתחייב הוא בעצמו להשיב את החוב, ואין נפק"מ אם ירד מנכסיו, אין לו מומן לשלם, או הכסף אבד או נגנב, בכל מקרה חייב הוא להשיב מעות. כאן קיבל על עצמו רב חמא אחריות, אם יהיה אונס בכסף, אין התחייבות של הלואה להשיב, לכך חשב שהדבר מותר.

ועדיין צריך להשכיל בגדר הדבר, ועוד, הרי ברגע שהכסף ניתן ללווה והשתמש בכסף וחייב הלואה להשיב תמורה מה לי אם נאנס או לא הרי הכסף אינו בעין. ואף אם לא השתמש בכסף הרי מלווה להוצאה ניתנה, וכל ההגדרה בהלואה שמשביב דבר אחר תמורתו, אז מה הגדר בכך שרב חמא קיבל אחריות אונס.

ובראשונים ביארו סוגיא זו בכמה דרכים. בדברי הנימוק"י מבואר שרב חמא קיבל אחריות על הזמן שבין נתינת המעות ללווה עד הזמן שהלווה יוציאם, ואם יאנסו המעות באותו זמן לא יתחייב הלואה לשלם את החוב. משא"כ בהלואה רגילה ברגע ההלוואה הלואה מתחייב להשיב מעות. ורב חמא נטל את שכרו על האחריות על אותו הזמן.

החוות דעת (קטו, ב) תמה על הגדרה זו, מה שייך לומר שנוטל את השכר על הזמן המועט שישוהו המעות ביד הלואה, הרי הסברא נותנת שתשלום המעות לרב חמא יהיה על כל תקופת ההלוואה, ומה ההיתר לעשות זאת.

בדרכו של הנימוק"י, הביא הריטב"א בשם מורו רבנו פנחס, שהתנה רב חמא עם השוכרים שלא יוציאו את המעות כדרך ההוצאה, אלא ישתמשו במעות כפי שהם בעין, וסבר רב חמא שזה שכירות רגילה שאין בכך איסור. למעשה כל מעותיו של רב חמא כיון שהשוכר נטלם ע"מ להשתמש בהם ונמצא משלם אגר נטר.

את שיטת התוס' ביארו הריטב"א וברבנו פרץ, שצורת הלואה רגילה כאמור שהלווה מתחייב להשיב את המעות, והלווה עצמו משמעבד לחוב וחייב בכל אופן ובכל מקרה, ולא משנה מה יעלה בגורל המעות, יש חיוב כלפי המלווה. רב חמא סבר שכאשר הוא עצמו מקבל אחריות אונסין אין בכך איסור ריבית שאין כאן הלואה כצורתה אלא שכירות. היות וקיבל על עצמו את האחריות האונסין בין המעות בעין ובין שאינם בעין, היינו לו יוצייר שיאבדו כל נכסיו הלואה ולא יהיה לו אפשרות לשלם את חובו, לא יצטרך לשלם, ועל סיכון זה נטל רב חמא את רב שכו. בכל הלואה הרי הבעבד חל על גופו של הלואה, ובמעשה של רב חמא העמיד את המעות באופן שאין התחייבות על כל אופן.

מדוע יש חילוק בין השכרת מעות לכלים?

כאמור בדברי הגמ' מבואר שאסור להשכיר מעות, וזה איסור ריבית, רק בחפץ מותר, והביאה הגמ' ב' חילוקים בין כלי למעות, א. חוזר בעין. ב. יש בו פחת. ובראשונים נחלקו האם להיתר השכרת כלים צריך את שני התנאים או לא. עי' רש"י ותוס' ועוד.

אולם בכלל טעון הבנה, בכל הנושא של איסור ריבית, מה שורש האיסור, מדוע אסור להשכיר מעות כמו שמותר להשכיר כלים. מה ההבדל.

כאמור הגמ' מחלקת שבהשכרה החפץ חוזר בעין, אך בהלוואה המעות הם להוצאה, ומשיב מעות אחרים. ומה בכך, מדוע שזה יהווה סיבה לאיסור, מדוע אסור ליטול שכר על השימוש בכסף, כמו שנוטל שכר על שימוש בכלים.

יסוד החילוק כפי שביאר בנתיבות שלום (מבא עמ' לה) יש לחלק בין המעות שמקבל המושכיר בעבור "שכירות הכלי", למעות שקיבל המלווה בעבור "השכרת המעות", בשכירות כלי, אנו רואים את דמי השכירות כתשלום על אכילת פירות של הבית או של החפץ המושכר, וכשם שאדם משלם עבור פירות האילן של חברו כן הוא משלם על קבלת ההנאה והשימוש בכלים של חברו, השימושים של החפץ הם תולדותיו של החפץ והם מכלל ממונו של המשכיר. כלומר, כשם שמותר לרכוש כלי ולהשתמש בו, כך הענין בשכירות, רק לתקופה יותר קצרה.

אך לגבי הלואה אין הרווחים נדונים כפירות של המעות שהרי מלווה להוצאה ניתנה, לאחר ההלוואה המעות שייכים ללווה, וע"י פעולותיו במעות יש לו מהם רווחים וכד'. כל מה שיתן למלווה בעבור הכסף, אף שנקרא לזה "שכירות מעות", אין זה כסף על המעות והשימוש בהם, אלא שכר על ההעדר האפשרות של המלווה לעשות רווחים מאותם מעות בעצמו. זה מוגדר כ"אגר נטר" שאסרה תורה.